

ЄВРОПЕЙСЬКА КОНВЕНЦІЯ ПРО ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ ТА ОСНОВОПОЛОЖНИХ СВОБОД ЯК ДЖЕРЕЛО ПРАВА В УКРАЇНІ

Бокоч М.В.,

*5 курс факультету європейського права та правознавства
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»*

Європейська конвенція про захист прав людини та основоположних свобод (далі Конвенція)– унікальний міжнародний договір у сфері захисту прав людини. Конвенція була прийнята 4 листопада 1950 року в місті Рим англійською і французькою мовами, обидва тексти є однаково автентичними, в одному примірнику, який

зберігається в архіві Ради Європи. Генеральний секретар надсилає засвідчені копії цієї Конвенції кожному підписантові [1].

Оскільки Конвенція не передбачає будь-якого конкретного шляху застосування її норм, обсяги введення Конвенції в дію через національне право істотно різняться у різних країнах Європи[2]. В одних країнах правова традиція схиляється до застосування підходу "*монізму*", який відображає прагнення звести до мінімуму відмінності між національним і міжнародним правом та передбачає пряме «вживлення», інкорпорування Конвенції в національне право. В інших країнах традиція віддає перевагу "*дуалізму*", який чітко розмежовує національне і міжнародне право, де Конвенція функціонує як самостійний акт [3].

Зокрема, Австрія надала Конвенції конституційний статус, тобто, Конвенція в цій країні має пріоритет щодо норм національного права. У Бельгії, Франції, Нідерландах та Швейцарії положення Конвенції, які не інкорпуються в законодавство держав, мають пряму дію в національному праві та пріоритет щодо невідповідних їм положенням національного законодавства.

У Німеччині та Італії положення Конвенції, які мають пряму дію, часто функціонують як норми ординарного законодавства, тобто мають пріоритет щодо положень тих законодавчих актів, які вступили в дію до набуття Конвенцією чинності в національному праві. У 1987 році Федеральний конституційний суд Німеччини постановив, що як правило Конвенція переважає над законодавством, прийнятим після набуття нею чинності, якщо лише чітко не встановлено, що законодавчий орган виразив протилежну волю, а також що Основний Закон повинен тлумачитися у світлі Конвенції [4].

Беручи до уваги міжнародно-релевантні положення статей 9, 18 та 151 Конституції України, можна стверджувати, що в Україні «здійснено якісний перехід від доктрини так званого «діалектичного дуалізму», характерної для адміністративно-командної системи, до принципової відкритості щодо міжнародного права на засадах моністичної доктрини, характерної для більшості держав-членів Ради Європи» [5].

Згідно з принципом добросовісного виконання зобов'язань, закріпленого в Заключному акті Наради з безпеки та співробітництва в Європі від 01.08.1975р., при здійсненні своїх суверенних прав, включаючи право встановлювати свої закони і адміністративні правила, держава повинна співвідносити це з своїми міжнародними зобов'язаннями [6].

Відповідно до ст. 27 Віденської конвенції про право міжнародних договорів, у випадку розбіжностей між міжнародними зобов'язаннями і національним правом, держава не може посилається на положення свого внутрішнього права як на виправдання для

невиконання ним договору [7]. Виняток зроблено лише для випадку, коли згода держави на обов'язковість договору була виражена в порушенні того чи іншого положення внутрішнього права, що стосується компетенції укладати договори, за умови, що порушення було явним і стосувалось норми її внутрішнього права особливо важливого значення. Ст. 46 Віденської конвенції зазначає, що лише в цьому випадку держава може посилатись на цю обставину як на підставу недійсності її згоди[7].

Європейська конвенція про захист прав людини і основоположних свобод стала першим міжнародним правозахисним документом спрямованим на захист широкого спектру цивільних та політичних прав, що запровадив ефективний контрольний механізм. Це стало можливим як завдяки тому, що сам документ був представлений у вигляді міжнародної угоди, держави-учасниці якої брали на себе відповідні зобов'язання, так і в результаті запровадження системи контролю за імплементацією прав на національному рівні [8].

Права і свободи, що гарантуються Європейською конвенцією про захист прав і основних свобод людини, забезпечуються у першу чергу органами влади держав-учасників Конвенції. Діяльність Європейського суду як контрольного механізму носить виключно субсидіарний характер, що неодноразово підкреслювалося в рішеннях як Європейської комісії з прав людини, так і Європейського суду з прав людини. Те, в якій мірі національні суди держав-учасниць можуть забезпечувати гарантовані Конвенцією права і свободи, розглядаючи справи про дію чи бездіяльність органів влади, багато в чому залежить від вирішення питання про те, чи можуть суди прямо застосовувати положення міжнародних договорів взагалі і Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод зокрема. У свою чергу, відповідь на це питання залежить від вирішення проблеми дії міжнародного права в рамках національної правової системи тієї чи іншої держави-учасниці [8].

Що ж стосується України, то відповідно до ст. 9 Конституції, "чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України" [9].

П. 2 ст. 19 Закону України від 29 червня 2004 року «Про міжнародні договори України» встановлюється: «якщо міжнародним договором України, який набрав чинності в установленому порядку, встановлено інші правила, ніж ті, що передбачені у відповідному акті законодавства України, то застосовуються правила міжнародного договору»[10].

Тобто, міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства

України і застосовуються у порядку, передбаченому для норм національного законодавства.

Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод має такий же статус, як і інші законодавчі акти, тобто є частиною національного законодавства України згідно із положенням ст. 9 Конституції.

Беручи до уваги частину першу статті 22 Конституції, яка визначає, що «права і свободи людини й громадянина, закріплені цією Конституцією, не є вичерпними», маємо всі підстави стверджувати, що у випадку, коли гарантії прав людини, що зафіксовані у Конвенції, з тієї чи іншої причини залишилися неповними у Конституції України, пріоритет набувають саме Конвенція та практика Європейського суду [9].

У разі наявності колізій між нормами національного законодавства України та Конвенції пріоритетному застосуванню підлягають саме норми Конвенції як міжнародного договору. На користь цієї позиції можна навести наступні аргументи:

По-перше, діє міжнародний принцип добросовісного виконання державою своїх міжнародних зобов'язань, який фактично закріплений статтею 8 Конституцією України. Останній закріпився в процесі зміцнення міжнародних тенденцій «застосування примату міжнародного права». Цей принцип визначений, зокрема:

- у статті 26 Віденської конвенції «Про право міжнародних договорів» 1969 р. (ратифікована Україною 14 травня 1986 р), у якій закріплено, що «кожен чинний договір є обов'язковим для його учасників і повинен добросовісно виконуватись» (*pacta sunt servanda*) та статті 27 зазначеного документу, яка передбачає, що «учасник не може посилатись на положення свого внутрішнього права як на виправдання для невиконання ним договору»;

- у статті 19 Закону України «Про міжнародні договори України» 29 червня 2004 р., якою прямо визначається: «...якщо міжнародним договором України, який набрав чинності в установленому порядку, встановлено інші правила, ніж ті, що передбачені у відповідному акті законодавства України, то застосовуються правила міжнародного договору»

По-друге, при обґрунтуванні пріоритетності норм Конвенції, необхідно акцентувати увагу на частині 3 статті 22 Конституції, згідно з якою «при прийнятті нових законів або внесенні змін до чинних законів не допускається звуження змісту та обсягу існуючих прав і свобод».

Предметом регулювання Європейської конвенції про захист прав і основних свобод людини є захист основних прав і свобод особи, що передбачає пряму дію норм Конвенції. Дійсно, гарантія прав, передбачена Конвенцією, цілком реальна без прийняття будь-яких

додаткових заходів з боку органів влади держав-учасниць, таким чином, ці права можна вважати такими, що застосовуються прямо. Пріоритет норм Європейської конвенції над положеннями національного законодавства, що суперечать їй, визначається двома основними положеннями, а саме права і свободи, що захищаються Конвенцією, носять фундаментальний характер, по-друге, у Преамбулі Європейської конвенції підкреслюється одна з основних цілей Ради Європи - досягнення більшої єдності між державами-членами, а діяльність Європейського суду як контролюючого механізму саме і служить досягненню згаданої мети[8].

З всього вищенаведеного ми можемо зробити висновок, що Конвенція про захист прав і основних свобод людини є частиною національного законодавства її положення є нормами прямої дії, крім цього вони мають пріоритет відносно норм національного законодавства, що суперечать положенням Конвенції.

Говорячи про дію Європейської конвенції про захист прав і основних свобод людини в рамках національної правової системи не можна не відмітити те, що значна положень Конвенції знайшла відображення в Конституції України, розділ II якої повністю присвячено правам, свободам та обов'язкам людини і громадянина.

Необхідно зазначити, що Конвенція в цілому не передбачає для держави конкретного способу забезпечення у внутрішньому законодавстві ефективного впровадження будь якого з положень Конвенції - наприклад, шляхом інкорпорації Конвенції в національне право і не потребує засобу для оспорування на абстрактному рівні сумісності внутрішнього права з положеннями Конвенції чи еквівалентними внутрішніми нормами.

Європейська конвенція про захист прав людини і основоположних свобод встановлює не лише найбільш вдалу у світі систему норм міжнародного права для захисту прав особи, але й одну з найбільш розвинутих форм міжнародної юридичної процедури. Безпосереднє використання положень Конвенції, а також рішень Європейського суду з прав людини як її невід'ємної частини в правозастосовчій практиці безсумнівно сприятиме розвитку захисту прав особи в Україні[8].

Список використаних джерел:

1. Європейська конвенція про захист прав людини і основоположних свобод [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_004
2. Drzemczewski A. European Human Rights Convention in Domestic Law. - 1983

3. Петренко П.Д. Деякі питання застосування Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та практики Європейського суду з прав людини в Україні [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.minjust.gov.ua/14103>
4. Ress G., The Effects of Judgments and Decisions in Domestic Law// The European System for the Protection of Human Rights. - 1993. - P. 801-851
5. С. Шевчук. Європейська конвенція про захист прав людини та основних свобод: практика застосування та принципи тлумачення у контексті сучасного українського праворозуміння [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://eurocourt.in.ua/Article.asp?AIdx=416>
6. Заключительный акт Совещания по безопасности и сотрудничеству в Европе [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_055
7. Віденська конвенція про право міжнародних договорів [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/rada/show/995_118
8. Лобасюк І. Місце Європейської конвенції про захист прав і основних свобод людини в Конституції та праві України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.judges.org.ua/seminar21-2.htm>
9. Конституція України : Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року. - К. : Юрінком, 1996. - 80 с.
10. З/У «Про міжнародні договори України» [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1906-15>